

انتصاب

سيرة مديریتی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم

رضا نظری

بامقدمه آیت الله نجم الدین طبسی

انتصاب (سیره ی مدیریتی رسول خدا ﷺ)

رضا نظری

با مقدمه ی آیت الله نجم الدین طبری

انتشارات دلیل ما

طراح و مدیر هنری: محمد اهوز

چاپ اول: بهار ۱۴۰۳

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

چاپ: نگین

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۴۴۲ - ۳۱۴ - ۴

تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۴۹۸۸ - ۳۷۷۳۳۴۱۳ (+۹۸۲۵)

دفتر مرکزی: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه ششم، واحد ۶۱۲ و ۶۱۳

(ار تبار ما) | Info@dalilema.ir | www.dalilema.ir (خرید آنلاین)

مراکز پخش

قم. خیابان معلم. مجتمع ناشران. طبقه B. واحد ۴۱۲. تلفن: ۳۷۷۴۴۹۸۸ و ۳۷۷۳۳۴۱۳

قم. خیابان صفائیه. روبروی کوچه ۳۸. پلاک ۱۵۲. تلفن: ۳۷۷۳۷۰۰۱ و ۳۷۷۳۷۰۰۱

تهران. خیابان انقلا ب. خیابان فخر رازی. پلاک ۶۱. تلفن: ۶۶۴۶۴۱۴۱

مشهد. چهارراه شهداء. کوچه شهید خوراکیان. مجتمع گنجینه کتاب. طبقه اول | تلفن: ۳۲۲۳۷۱۱۳-۵

انتشارات دلیل ما

www.dalilema.ir

مرکز نشر و پخش کتب معارف اهل بیت (ع)

۹ سال ناشر نمونه و برگزیده کشوری

با تولید بیش از ۱۰۰۰ عنوان کتاب

سرشناسه	نظری، رضا ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	انتصاب: سیره مدیریتی رسول خدا ﷺ / رضا نظری؛ به همراه مقدمه نجم الدین طبری
مشخصات نشر	تهران، دلی ما ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	۲۳۲ ص.
شابک	۹۷۸ - ۶۰۰ - ۴۴۲ - ۳۱۴ - ۴
وضعیت فهرست نویسی	آری
یادداشت	کتبنامه: ص ۲۱۹ - ۲۲۲.
عنوان دیگر	سیره مدیریتی رسول خدا ﷺ اثره رضا نظری
موضوع	احمد (ص) (پایبیر اسلام، ۵۴ قیل از هجرت - ۱۱) - - دیدگاه درباره مدیریت
موضوع	Muhammad, Prophet - - Views on management
موضوع	محمد (ص) (پایبیر اسلام، ۵۴ قیل از هجرت - ۱۱) - - فضایل - - اخلاقیات
موضوع	Muhammad, Prophet - - *Virtues - - Hadiths
موضوع	تقریبی اختیار - - جنبه های مذهبی - - اسلام
موضوع	Delegation of authority - - Religious aspects - - Islam
موضوع	کارکنان - - گزینش و انتصاب - - جنبه های مذهبی - - اسلام
موضوع	Employee selection - - Religious aspects - - Islam
موضوع	مدیریت (اسلام)
موضوع	Management - - Religious aspects - - Islam
سنت نوی	
Wonts of the Prophet*	
شاسنه افزوده	طبری، نجم الدین، ۱۳۲۲ - - مقدمه نویس
شاسنه افزوده	Tabasi, Najm al-Din
رده بندی کنگره	BP ۳۳ / ۵۵
رده بندی دبی	۲۷ / ۱۳
شماره کتابشناسی ملی	۸۹۴۳۷۵

فهرست مطالب

- مقدمه حضرت آیت الله نجم الدین طوسی رحمته الله ۱۵
- مقدمه مولف ۱۹
- انتصاب یا انتخاب؟ ۲۴
- ساختار و محتوای اثر ۲۵

فصل اول: انتصاب‌های قبل از هجرت/ ۲۷

- انتصاب، سیره مدیریتی رسول خدا صلی الله علیه و آله ۲۹
- سیره مدیریتی پیامبر صلی الله علیه و آله قبل از هجرت به مدینه ۲۹
- انتصاب جعفر بن ابی طالب بر مهاجران به حبشه ۳۰
- اعزام و انتصاب مُصعب بن عُمَیر به مدینه به عنوان مُبلغ ۳۱
- انتصاب نقیب النقباء ۳۱
- نصب امیرالمومنین علیه السلام برای پرداخت دیون و امانات مردم ۳۳

فصل دوم: انتصاب‌های بعد از هجرت/ ۳۵

- سیره مدیریتی پیامبر صلی الله علیه و آله بعد از هجرت به مدینه ۳۷

- ۳۸..... امور نظامی
- ۳۸..... نصب فرمانده برای سپاه در سریه‌ها
- ۴۱..... نصب فرمانده برای بخش‌های مختلف لشکر
- ۴۲..... تعیین فرمانده بر نگهبانان لشکر
- ۴۲..... نصب و اعزام ماموران اطلاعاتی
- ۴۳..... انتصاب امیر در پی شکست و ناکار آمدی امیر پیشین
- ۴۴..... گماردن امیر بر غنائم جنگی
- ۴۵..... گسیل نماینده برای مذاکره
- ۴۶..... نکته
- ۴۷..... امور سیاسی
- ۴۷..... تعیین جانشین در زمانه هنگام غزوات
- ۴۷..... اهمیت خطر غیبت پیغمبر ﷺ
- ۴۸..... جانشینان پیامبر ﷺ در غزوات
- ۵۱..... اهتمام شدید پیامبر ﷺ بر مسئله انتصاب
- ۵۱..... نصب قائم مقام در سه سفر زیارتی
- ۵۳..... نصب حاکم برای شهرهای فتح شده
- ۵۴..... انتصاب معاون برای اُمراء
- ۵۴..... انتصاب و اعزام سفیر به سوی پادشاهان و سلاطین
- ۵۵..... ابقاء و انتصاب رؤسای مناطق و قبایل
- ۵۶..... ابقای زمامداران به شرط پذیرش اسلام با نگارش نامه
- ۵۷..... انتصاب زعیم قبایل از طریق نگارش نامه
- ۵۸..... انتصاب زمامدار از طریق پیام شفاهی
- ۵۸..... انتصاب عَریف برای قبایل

۵۹.....	تلاش قبیله‌ها برای انتصاب نقیب
۶۰.....	ورود هیات‌ها و نصب فرمانروا برای آنها
۶۲.....	ملاک انتخاب روسای وفود، امراء، والیان
۶۴.....	انتصاب جوانان توانمند و لایق به امارت و فرماندهی
۶۵.....	عدم واگذاری مناصب به افراد فاقد صلاحیت
۶۶.....	خیانت در انتصاب
۶۷.....	امور قضایی
۶۷.....	نصب و ارسال قاضی به مناطق مختلف
۶۷.....	امور تبلیغی
۶۸.....	انتصاب و ارسال دعوتگر و مبلغ به مناطق مختلف
۷۰.....	نصب و گسیل عاملین در هم شکستن بت‌های قبایل
۷۱.....	ابقاء منصب کلید داری کعبه و قبایلیت زوار کعبه
۷۱.....	امور مالی
۷۱.....	نصب عامل بر جمع آوری زکات
۷۲.....	انتصاب عامل در قراردادهای اقتصادی
۷۳.....	دو دستور انتصابی دیگر
۷۳.....	۱. سپردن مسئولیت غسل و کفن و دفن خویش به امام علی <small>علیه السلام</small>
۷۴.....	۲. سپردن مسئولیت پرداخت دیون و قرض‌ها به امیرمؤمنان <small>علیه السلام</small>
۷۴.....	ناکارآمدی شورا در انتصاب‌ها
۷۵.....	شواهد عدم مشورت
۷۶.....	بررسی روایت معارض
۷۷.....	مزیت انتصاب بر انتخاب
۷۸.....	مدیریت انتصابی پروردگار

نتیجه بحث ۸۰

فصل سوم: لزوم نصب جانشین پس از پیامبر ﷺ / ۸۳

ضرورت نصب امام پس از رسول خدا ﷺ ۸۵

دو حکایت ضرورت نصب جانشین ۸۶

الف: برگشت به جاهلیت با پندار خلاء رهبری ۸۶

ب: ضرورت نصب جانشین به قیمت گردن زدن صحابه بزرگ! ۸۷

شواهد و ادله لزوم نصب جانشین بعد از پیامبر ﷺ ۸۸

دلیل اول: خطرات عمده عصر پیامبر ﷺ ۸۸

دلیل دوم: اختلافات قبیله‌ای بین مسلمین ۸۹

دلیل سوم: پیوستگی فتنه‌ها ۹۱

دلیل چهارم: رقابت‌های ناپسند صحابه ۹۳

دلیل پنجم: وضعیت متزلزل اعراب نادره مکه ۹۴

فصل چهارم: شواهد شیعه بر خلافت امیرالمؤمنان علیؑ / ۹۷

دیدگاه شیعه و اهل سنت در مسئله جانشینی پیامبر ﷺ ۹۹

دو مؤید قول شیعه ۱۰۰

الف: نقش تعیین کننده انتصاب‌های پیامبر ﷺ در اثبات جانشینی ۱۰۰

ب: امر جانشینی بعد از پیامبر ﷺ به دست خداست ۱۰۱

نصوص شیعه بر خلافت امام علیؑ ۱۰۳

۱. آیه ولایت ۱۰۳

ادعای عجیب ابن تیمیه ۱۰۵

سوال ۱۰۶

- ۱۰۷..... پاسخ
- ۱۰۷..... درخواست وزارت امام علی علیه السلام
- ۱۰۸..... سوال
- ۱۰۸..... پاسخ
- ۱۱۰..... ۲. احادیث
- ۱۱۱..... حدیث ولایت
- ۱۱۲..... سند روایت
- ۱۱۳..... حدیث وصایت
- ۱۱۴..... مشهور بودن امام علی علیه السلام به لقب «وصی»
- ۱۱۵..... انکار حدیث وصیت
- ۱۱۶..... پاسخ
- ۱۱۷..... آیا پیامبر صلی الله علیه و آله فقط به کتاب خدا قرآن استناد کرد؟
- ۱۱۸..... حدیث خلافت
- ۱۱۹..... حدیث خلفای دوازده گانه
- ۱۲۰..... سند حدیث
- ۱۲۰..... انتصاب دوازده جانشین، لازمه دین خاتم و جاودان
- ۱۲۱..... کتمان اسامی دوازده خلیفه
- ۱۲۲..... شاهدهی بر کتمان
- ۱۲۲..... چند نکته در این باب
- ۱۲۳..... سوال
- ۱۲۴..... پاسخ
- ۱۲۵..... حدیث غدیر خم
- ۱۲۸..... سند حدیث

- ۱۲۸ نزول آیه تبلیغ در واقعه غدیر خم
- ۱۲۹ نکته‌ای ظریف
- ۱۳۰ احتجاج امام علی علیه السلام به حدیث غدیر
- ۱۳۱ عقوبت کتمان حدیث غدیر
- ۱۳۱ شبهه
- ۱۳۲ پاسخ
- ۱۳۵ به کار بردن تمام واژگان انتصاب
- ۱۳۶ تأکید و تحکیم جانشینی امیرمؤمنان علیه السلام
- ۱۳۸ تدابیر عملی پیامبر صلی الله علیه و آله برای تثبیت خلافت حضرت علی علیه السلام
- ۱۳۸ ۱ «آمادگی تربیتی»
- ۱۳۹ ۲ «واگذاری بدون کم‌متی به امیرمؤمنان علیه السلام»
- ۱۴۱ دو نکته مهم
- ۱۴۲ ۳ «اعزام لشکر أسامه»
- ۱۴۴ ۴ «دعوت به نوشتن وصیت»
- ۱۴۶ اولین نشانه‌های کنار زدن اهل بیت علیهم السلام با شعار «حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ»
- ۱۴۸ ادامه سیاست منع وصیت
- ۱۴۸ ۱. دستبرد در وصیت سوم رسول خدا صلی الله علیه و آله
- ۱۴۹ ۲. ایجاد سروصدا و هیاهو در میان سخنان پیامبر صلی الله علیه و آله
- ۱۵۱ پرسش!
- ۱۵۲ معیار انتصاب امیرمؤمنان علیه السلام به امامت و خلافت
- ۱۵۳ فضائل بی‌همتای امیرمؤمنان علیه السلام
- ۱۵۵ آرزوی خلفا در داشتن امام علی علیه السلام
- ۱۵۷ مقام علمی و نیروی جسمانی امام علی علیه السلام

۱. اعلامیت امام علی علیه السلام نسبت به تمامی صحابه ۱۵۷
- احتیاج صحابه و خلفا به علم و دانش امام علی علیه السلام ۱۵۹
۲. علی علیه السلام شجاع‌ترین صحابه ۱۶۱
- دو نکته ۱۶۳
- ملاک قرآن برای انتخاب امام و رهبر ۱۶۳
- عدم شهرت نصب امیرمومنان علیه السلام ۱۶۵
- منع روایت و حدیث سوزی ۱۶۶
- ناکارآمدی شورا در مسئله خلافت و امامت ۱۷۰
- پاسخ به چند شبهه ۱۷۳

فصل پنجم: نقد و بررسی نظریه انتخاب / ۱۸۵

- و ادله خلافت خلیفه اول ۱۸۵
- نظریه انتخاب ۱۸۷
- نقد اول: عدم بیان روش گزینش خلیفه از سوی پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۸۷
- نقد دوم: کامل بودن دین ۱۸۸
- نقد سوم: عدم حقانیت اکثریت از نگاه قرآن ۱۸۸
- نقد چهارم: حریص بودن صحابه بر امارت و حکومت ۱۸۹
- نقد پنجم: عدم اشتراک اهداف، منافع و سلیقه‌ها ۱۹۰
- نقد ششم: معین نمودن عدد خلفا ۱۹۰
- نقد هفتم: عدم اعتراض صحابه به تعیین جانشین در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۹۱
- نقد هشتم: عدم تعیین حاکم در بیعت‌ها و پیمان‌ها با پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۹۳
- واگذاری جانشینی، خلاف مصالح و حکمت ۱۹۴
- ادله خلافت ابی بکر ۱۹۶

۱۹۶.....	اجماع
۱۹۷.....	اشکالات اجماع
۱۹۹.....	پرسشی بی پاسخ
۲۰۰.....	بیعت علی <small>رضی الله عنه</small> و بنی هاشم بعد از شش ماه
۲۰۰.....	شبهه
۲۰۱.....	پاسخ
۲۰۱.....	عدم بیعت سعد بن عباده تا پایان عمر
۲۰۳.....	معیارهای جاهلی در سقیفه
۲۰۶.....	نماز ابوبکر
۲۰۶.....	اشکالات نماز ابوبکر
۲۰۹.....	حدیث اقتداء
۲۰۹.....	اشکالات حدیث اقتداء
۲۱۰.....	مشاوره ابوبکر و عمر
۲۱۵.....	دو نکته مهم
۲۱۷.....	نتیجه
۲۱۹.....	کتابنامه

www.ketab.ir

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين وصلى الله على محمد وآله الطاهرين

سَيِّمَا حِجَّةُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِينَ مَهْدَى آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

کتاب «انتصاب، سیره مدیریتی رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» تالیف محقق توانا-حضرت ثقه الاسلام شیخ رضا نظری را مطالعه کرده و انصافاً آن را مجموعه‌ای بسیار مفید و ارزشی و نافع و راهگشا برای پژوهشگران و اهل تحقیق دانستیم.

در واقع با ابتکار جدید به یکی از ادله‌های مدیریتی و لزوم نصب جانشین و خلیفه پس از حضرت رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ افزوده و با این سیر تاریخی و تثبیت روش پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثابت کرده که در کارهای سیاسی و اجتماعی، منش پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تعیین و نصب کردن بوده، و اگر بگویید: در مسئله جانشینی پس از خود کسی را نصب و تعیین نکرده، این به معنای تخلف از سیره و روش خود، آنهم در یک چنین موضوع مهم است؛ و این یا به معنای بی توجهی در یک چنین امر حیاتی است - البته دور از شأن نبی مکرم است - و یا دلیلی داشته و آنهم نیاز به آوردن آن دلیل و یا ادله است. بنابراین عدم نصب جانشین و امام دلیل می‌خواهد که منکرین غدیر و منکرین نصب امام باید آن را اقامه و بیان کنند. مؤلف محترم ابتکار جالبی به کار گرفته، خداوند بر توفیقات ایشان بیفزاید ان شاء الله.

نجم الدین طبسی

قم مقدس

۱۴۰۱/۸/۱۹

۱۵ ربیع الثانی/۱۴۴۴

بسم الله الرحمن الرحيم

وجود پیشوا در جهان موجودات زنده و داشتن رئیس در بین آنها امری حتمی و ضروری شمرده می‌شود. آنان به طور غریزی پیشوای بزرگ خود را پذیرفته و از او پیروی می‌کنند.

ابن عثیمین دانشمند اهل سنت در این زمینه می‌نویسد:

«هر موجود زنده‌ای به ناچار باید رئیسی داشته باشد حتی چهارپایان و نیز پرندگان

در آسمان که برای آنها رئیس است که او را اطاعت می‌نمایند.»^۱

در میان انسان‌ها نیز به همین شکل و نحوه بوده به گونه‌ای که حتی انسان‌های نخستین دور از تمدن که در غارها و جنگل‌ها سکنی گزیدند، رئیس و مقتدایی در میانشان بوده که آنها را راهبری و راهنمایی می‌کرده‌اند.

کل کائن سواء من البشر أو غیرهم لابد له من قائد یقوده^۲

تمام موجودات خواه بشر خواه غیر بشر نیاز به پیشوا و رهبری دارند که آنان را راهنمایی نماید.

در نظام اسلامی نیز همانند عالم خلقت و آفرینش، سرپرستی و قیمومیت جایگاه ویژه‌ای دارد؛ به گونه‌ای که هیچ ساختار و تشکل اجتماعی دیده نشده که بدون قیم و سرپرست رها شده باشد.

برای نمونه، خانواده کوچک‌ترین واحد اجتماع، قوامش به مرد است و سرپرستی و

۱. «وکل حی فلا بد له من رئیس. بل حتی البهائم، وكذلك الطیور فی الجو، لها رئیس تتبعه». شرح العقیة السفارینیة، محمد

بن صالح بن محمد العثیمین: ص ۶۶۳.

۲. شرح العقیة السفارینیة، محمد بن صالح بن محمد العثیمین: ص ۶۶۳.

مسئولیت همسر و فرزندان از سوی آموزه‌های دینی به او سپرده شده^۱ تا آنجا که حتی پس از مرگش، فرزندان یتیم او به حال خود رها نمی‌گردد بلکه آنان طبق دستور شریعت اسلامی، تحت سرپرستی فردی شایسته قرار گرفته تا امور زندگی شان سرو سامان یابد. بخاری و مسلم دو محدث بزرگ اهل سنت از رسول خدا ﷺ نقل می‌کنند که ایشان نیز با ترسیم این ساختار فرمودند:

الإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ؛ امام سرپرست و مسئول رعیت خویش است؛
و مرد سرپرست خانواده خویش و مسئول آنان است؛

و زن سرپرست خانه همسرش و نگهبان افراد زیر دست خود می‌باشد؛

و خادم، نگهبان اموال سرورش و مسئول آن اموال و افراد زیر دست خود است؛ ...

أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ؛ آگاه باشید همه شما مسئولید و همه نسبت به زیر دست خود مسئولیت دارند.^۲

در غدیر خم نیز در برابر رسول خدا ﷺ فرمودند:

«اجل من نزدیک شده و بی‌اعتوان را اجابت نمایم، إِنِّي مَسْئُولٌ وَأَنْتُمْ مَسْئُولُونَ؛ من مسئول هستم و شما نیز مسئول هستید»

لذا می‌بینیم پیامبر ﷺ براساس این ساختار در هر عروای که مدینه را ترک می‌گفتند مستقیماً شخصی را به عنوان جانشین خود در شهر قرار داده تا شهر و مردم آن بدون پیشوا و سرپرست رها نگردند و از طرفی، هر گاه خود در جنگی حضور نداشتند امیری بر لشکر اسلام می‌گماشتند. همچنین برای هر شهر یا منطقه‌ای که به تصرف سپاه اسلام درمی‌آمد، پس از خروج، فردی را به عنوان والی و حاکم آن شهر می‌گماردند.

این شیوه و خط مشی رسول خدا ﷺ در امر حکومت داری بیانگر آن است که نصب

۱. قرآن کریم در این زمینه می‌فرماید: «الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ؛ مردان سرپرست و نگهبان زنانند» «سوره نساء: آیه ۳۴».

۲. صحیح بخاری: ج ۱ ص ۳۰۴ ح ۸۵۳، ج ۲ ص ۸۴۸ ح ۲۲۷۸، ص ۹۰۱ ح ۲۴۱۶، ص ۹۰۲ ح ۲۴۱۹، ج ۳ ص ۱۰۱ ح ۲۶۰۰. صحیح مسلم: ج ۳ ص ۱۴۵۹ ح ۱۸۲۹.

۳. البدایة والنهایة، ابن کثیر: ج ۷ ص ۳۹۶. مجمع الزوائد، هیثمی: ج ۹ ص ۱۶۴ ح ۱۴۹۶۶.

پیشوا و حاکم، در مدیریت نظام اسلامی یک ضرورت اساسی به شمار رفته و از عقل و خرد به دور است که جامعه‌ای را بدون سرپرست و امیر رها نماید زیرا ثمره چنین امری نه تنها تمامی زحمات و جانفشانی‌ها را بر باد فنا داده بلکه فراتر از آن، احیای جاهلیت و تباه شدن ارزش‌ها را به دنبال دارد. لذا مورخین و سیره نویسان با درک این موضوع و اهمیتش، آن را در کتب خویش ذکر کرده و افرادی را که پیامبر ﷺ بر مناصب حکومتی نصب نموده، نام برده اند؛ دانشمندان اهل سنت در کتاب هایشان نظیر سیره ابن هشام، مغازی واقدی، طبقات ابن سعد، تاریخ طبری، تاریخ و سیره ابن کثیر، سبل الهدی والرشاد صالحی شامی، سیره حلبی و تراتیب الاداریه عبدالحی کتانی به این موضوع پرداخته و هر کدام به تناسب بحث، قسمتی از انتصاب‌های رسول خدا ﷺ را بیان کرده اند.

محقق شیعی، احمدی میانجی نیز نام کسانی را که از سوی رسول خدا ﷺ به ماموریتی فرستاده شده یا به منصبی گمارده شدند را گرد آورده که شمار ایشان ۲۶۳ نفر است؛^۱ آنچه در فصل اول و در این نوشتار بیان خواهد شد ذکر همین انتصاب‌های نبوی در زمینه‌های مختلف با استفاده از منابع معتبر اهل سنت می‌باشد که تا کنون تحقیقی به این شکل درباره این موضوع صورت نگرفته است.

لذا مطالعه این برهه از تاریخ یعنی برهه انتصابات رسول خدا ﷺ در حوزه حکمرانی سیاسی حضرت - که در زمان حیات خود ایشان به وفور اتفاق افتاده - اهمیت به سزایی دارد. زیرا با مطالعه و تحقیق در این زمینه می‌توان بسیاری از نکات مهم تاریخی و اعتقادی اسلام از جمله ابهامات مسئله جانشینی پیامبر ﷺ - که محل اختلاف فرق اسلامی بوده و خون زیادی به پای آن ریخته شده - را بر طرف و روشن ساخت^۲ و آب سردی بر آتش اختلافات و نزاع‌ها پاشید.

۱. مکاتیب الرسول، احمدی میانجی: ص ۹ الی ۵۰ به نقل از تاریخ اسلام محمدی، داداش زاده، حسینیان مقدم: ص ۲۵۳.

۲. «أعظم خلاف بین الأمة خلاف الإمامة إذ ما سل سيف؛ بزرگ‌ترین اختلاف میان امت اسلام، مسئله امامت بود. در هیچ عصری به اندازه‌ای که درباره امامت شمشیر کشیده شده «خون ریخته شده» بر هیچ مسئله وقاعده دینی دیگری شمشیر کشیده نشده است». الملل والنحل، شهرستانی: ج ۱ ص ۲۰.

انتصاب یا انتخاب؟

با رحلت پیامبر اسلام ﷺ امت واحده و جامعه یکدست مسلمانان به سبب اختلاف در جانشینی آن حضرت، دچار دو دستگی شد و هر دسته مدعی حقانیت در طریق و مذهب خویش گشتند.

اهل سنت به عنوان یکی از این دو مذهب و گروه، معتقدند مقام امامت و جانشینی پیامبر ﷺ به مردم «اهل حل و عقد» واگذار شده و آن را یک امر انتخابی و گزینشی می‌دانند! زیرا ادعا دارند حضرت برای جانشینی بعد از خود هیچگونه نصی بیان نکرده است.^۱

بر خلاف اهل سنت، مذهب دیگر یعنی شیعه، اعتقاد راسخ بر انتصابی بودن خلافت و امامت دارد؛ و بر این باور است که پیامبر ﷺ در زمان‌ها و مکان‌های مختلف به امر خداوند حکیم، جانشین پس از خود را منصوب نموده و امت نو پای خویش را بدون سرپرست و رهبر رها نکرده است.^۲

از ادله مهم شیعه بر این اعتقاد - در کنار نصوص ولایت امام علی (ع) - سیره و مبنای مدیریتی پیامبر ﷺ در جامعه اسلامی است. شیعه باور دارد که رسول خدا ﷺ هم قبل از هجرت که صاحب نیکی‌ات سیاسی و حکومتی نبوده و هم بعد از آن که نظام و حکومتی نوپا در حجاز به مرکزیت پیامبر ﷺ پایه ریزی نمودند، در حوزه‌های مختلف نظامی، سیاسی، قضایی، تبلیغی و اقتصادی سیره و شیوه مدیریتی خویش را بر پایه نظام «انتصاب» قرار داده و تمامی صاحب منصبان حکومتی را از همین طریق به قدرت می‌رسانده است، نه از طریق «انتخاب مردم».

به تعبیر دیگر، حضرتش بر پایه «نظام انتصاب»، به اداره و تدبیر امور کشورداری پرداخته و به طور مستقیم افراد لایق را بر مناصب شهری، لشکری و قبیله‌ای نصب می‌کردند بدون آنکه گزینش آن را به شخص یا گروه خاصی واگذار نماید یا در این زمینه با شخص یا گروهی به مشورت نشیند.

۱. تمهید الأوائل، ابوبکر باقلانی: ص ۴۴۲. سرخسی از علمای اهل سنت می‌نویسد: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ أَوْصَى إِلَى أَحَدٍ وَالصَّحِيفُ عِنْدَنَا أَنَّهُ لَمْ يُوصِ إِلَى أَحَدٍ بِشَيْءٍ؛... نظر صحیح نزد ما «اهل سنت» این است که رسول خدا هیچ کس را به عنوان جانشین خودش معرفی نکرده است! المبسوط، سرخسی: ج ۲۷ ص ۱۴۵.

۲. کشف المراد، علامه حلی: ص ۴۹۵، ۴۹۶.

در ادامه همان راهبرد و اصل بود که رسول خدا ﷺ تکلیف حکومت بعد از خویش را نیز مشخص و معین نمود و برای آنکه حکومت تازه تاسیس مدینه و مسلمانان بدون زعیم و راهبر رها نگردند و امور مسلمین بر زمین نماند، امیرالمومنین (علیه السلام) را به امر ولایت و حکومت بر مسلمین منصوب و رهبری و پیشوایی او را به همگان ابلاغ ساختند.

در حقیقت پیامبر ﷺ با استفاده از اصل کلیدی و اساسی «انتصاب» که عوامل خود را بر مناصب حکومتی می گماشتند، از سویی نشان داد نصب فرمانده و والی از سوی حاکم اصلی هر کشوری، شاهد محکمی در تنصیصی بودن مسئله امامت و خلافت می باشد و از دیگر سو موضوع جانشینی پس از خود را که موضوعی خطیر و مهم به شمار می رفت از دایره انتخاب و رجوع به آراء عمومی خارج نمود و حضرت علی (علیه السلام) را به جانشینی خود نصب کرد.

ساختار و محتوای اثر

ساختار اثر حاضر در دو مقدمه، سه فصل، و پنج فصل تنظیم و تدوین شده و محتوای آن برگرفته از منابع معتبر اهل سنت می باشد و از منابع غیر معتبر پرهیز شده است چنانچه :

در نقل تفسیر از تفسیر طبری، ابن ابی حاتم رازی، قرطبی، ابن کثیر، سیوطی، فخر رازی، شوکانی، آلوسی بغدادی و ...

در نقل حدیث از صحیح بخاری، صحیح مسلم، سنن ترمذی، مصنف ابن ابی شیبه، مسند احمد، السنه ابن ابی عاصم، مجمع الزوائد هيثمي و ...

در شروح حدیث از منهاج نووی، فتح الباری ابن حجر عسقلانی، فیض القدير مناوی.

در نقل سیره و تاریخ از منابعی همچون مغازی واقدی، سیره ابن هشام، طبقات ابن سعد، دلائل النبوه بیهقی، تاریخ ابن اثیر و ابی الفداء، سیره و تاریخ ابن کثیر، سیره حلبی و ...

در شرح حال صحابه و رجال از کتبی نظیر فضائل الصحابه احمد حنبل، معرفه الصحابه ابونعیم اصفهانی، الاستیعاب ابن عبدالبر، میزان الاعتدال و سیر اعلام النبلاء ذهبی، الاصابه ابن حجر عسقلانی و ... استفاده شده است.

در پایان جا دارد خالصانه‌ترین مراتب قدردانی و سپاس خود را تقدیم استاد بزرگوارم «حضرت آیت الله نجم الدین طیبی» نمایم که سالهاست در محضر ایشان خوشه چینی نموده ام و استاد گرامی با مطالعه این کتاب نقاط ضعف و قوت آن را متذکر شده و با تحریر مقدمه، بنده را سزاوار لطف خویش دانسته است؛ و نیز از جناب دکتر محمد حسن محمدی مظفر (استاد راهنمای پایان نامه) که مشفقانه در ارشاد این رساله بر حقیر منت نهادند و از جناب حجة الاسلام محمد علی جدیدی که زحمات فراوانی در جهت راهنمایی این اثر متحمل شدند تقدیر و تشکر نمایم.^۱

همچنین از زحمات بی دریغ همسر گرامی و فداکارم که مرا رهین تحمل و عطوفت خود نموده و مایه دلگرمی و امید در نگارش این اثر بوده و همه دوستان دیگری که با مطالعه و نقد این نوشتار بر این حقیر منت گذاشتند، کمال قدردانی و سپاس را دارم.

از همه خوانندگان به خصوص فرهیختگان و اندیشمندان انتظار می‌رود با ارسال انتقادات سازنده و تذکرات خویش به آدرس ذیل، برحقیر منت نهاده و برغنای این اثر بیفزایند.

rezanazari5613@Gmail. Com

www.ketab.ir

۱. نوشتار حاضر، پایان نامه مولف با نام «باز پژوهی عنصر انتصاب در شیوه مدیریتی رسول خدا ﷺ» در مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه ادیان و مذاهب استان قم در سال ۱۴۰۰ است که با نمره عالی دفاع شد؛ هنگام تحریر این کتاب، مطالب تازه‌ای به اصل پایان نامه نیز اضافه شده است.